

Asia: VN/17575/2021-OKM-72

Luonnos hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne esitykseen sisältyvistä ehdotuksista

Vireilletulon määrittely

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että opiskeluoikeuden peruuttamista koskeva asia tulee vireille, kun opiskelija on määrätty yliopistolain 43 b §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tarkastuksiin tai tutkimuksiin taikka kun opiskelijalle on varattu tilaisuus tulla opiskeluoikeuden peruuttamista koskevassa asiassa kuulluksi. Yliopisto katsoo, että vireilletulon ajankohdan määrittely jää tältä osin epäselväksi. Erityisesti on epäselvää, millä perusteella ratkaistaan, kumman edellytyksen täyttyminen käynnistää asian vireille tulon. Asian oikeusvaikutusten vuoksi sääntelyn tulisi olla yksiselitteistä.

Hallituksen esityksen perustelutekstissä todetaan seuraavasti: ”Ennen asianosaisen kuulemista yliopisto voisi kuitenkin selvittää asiaa opiskelijan kanssa niin sanotussa epävirallisessa valmisteluvaiheessa. Tähän voi sisältyä esimerkiksi opiskelijan kanssa käytäviä ohjaus ja huolenilmaisukeskusteluja, opiskelijan toimintakykyyn ja opiskeluedellytyksiin liittyvien seikkojen alustavaa arviointia sekä muita asian selvittämiseen liittyviä toimenpiteitä. Tällainen esiselvittely ei vielä merkitsisi opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan asian vireille tuloa, eikä siihen liity tässä laissa säädettyä ilmoitusvelvollisuutta tai muita vireilletulon oikeusvaikutuksia.”

Yliopisto katsoo, ettei kyseinen perustelukappale kuvaa menettelyä selkeällä tai oikeudellisesti onnistuneella tavalla. Voimassa olevan lainsäädännön esitöissä (HE 164/2010) korostetaan voimakkaasti opiskeluoikeuden peruuttamisen viimesijaisuutta ja prosessiin liittyvää ohjausta ja tukea. Hallituksen esityksen tekstimuotoiluista syntyy kuitenkin virheellinen vaikutelma siitä, että ohjaus ja huolenilmaisukeskustelut muodostaisivat osan viranomaisen selvittämisvelvollisuutta.

Yliopisto katsoo, että ennen opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan asian vireilletuloa ei voida ryhtyä asian selvittämistoimiin riippumatta siitä, luonnehditaanko menettelyä viralliseksi tai epäviralliseksi. Yliopisto voi ja sen tulee keskustella opiskelijan kanssa ja toteuttaa yliopistolain 40 §:n 3 momentin mukaisia ohjaus- ja tukitoimia, mutta tätä ei voi rinnastaa hallintolain mukaiseen asian selvittämiseen.

Lisäksi yliopisto kiinnittää huomiota siihen, että esitetystä sääntelystä ei käy ilmi, mikä on oikeudellinen peruste sille, että yliopisto voisi ennen asian vireilletuloa kirjata tai muutoin käsitellä opiskelijan toimintakykyyn tai terveydentilaan liittyviä tietoja. Erityisesti jää epäselväksi, millä perusteella henkilötietoja, mukaan lukien erityisiin henkilötietoryhmiin sisältyviä tietoja, voidaan kerätä ja käsitellä tilanteessa, jossa asia ei vielä ole vireillä.

Yliopisto katsoo, että tältä osin esitettyä sääntelyä tulisi täsmentää. Yliopistoilla tulisi olla selkeä ja nimenomainen oikeudellinen perusta opiskelijan toimintakykyyn ja terveydentilaan liittyvien havaintojen kirjaamiseen ja käsittelyyn jo ennen kuin opiskelija määrätään laissa tarkoitettuihin tarkastuksiin tai tutkimuksiin. Jotta opiskelija voidaan määrätä tarkastuksiin tai tutkimuksiin, hänen toimintakykynsä ja terveydentilaansa liittyviä havaintoja on pakko käsitellä.

Rikostaustaperusteen laajentaminen koskemaan iäkkäiden ja vammaisten parissa työskentelyä

Yliopisto kannattaa SORA lainsäädännön soveltamisalan laajentamista koskemaan aloja, joissa työskennellään iäkkäiden ja vammaisten parissa. Lisäksi yliopisto pitää perusteltuna ja tukee soveltamisalan laajentamista ihmiskauppaa koskeviin rikoksiin.

Perusteluissa s. 24 todetaan, että ”Yliopistoissa farmasian koulutus olisi vastaavasti ainoa SORA-ala, joka jäisi kokonaan velvoitteen [rikosrekisteriotteen esittämisen] ulkopuolelle.” Farmasiassa ei tähän mennessä ole velvoitettu esittämään otetta, koska harjoitteluun ei sisälly olennaisesti alaikäisten parissa työskentelyä. Yliopiston käsityksen mukaan ei kuitenkaan ole perusteltua esittää sellaista käsitystä, ettei uusi sääntely toisi otteen esittämisvelvollisuutta farmasiaan. Apteekeissa työskennellään tyypillisesti olennaisesti sekä iäkkäiden että vammaisten kanssa, koska näillä ryhmillä on keskimäärin suurempi lääkehoidon tarve kuin muulla väestöllä. Farmaseuttisella henkilökunnalla on asiakkaiden neuvonta- ja opastusvelvollisuus. Ylipäänsä yliopistot ratkaisevat itse koulutustaan koskevien sisällöllisten tietojen perusteella, missä SORA-koulutuksissa otteen esittämisen edellytykset täyttyvät. Mikäli opiskelija kieltäytyy esittämästä otetta, koska katsoo, etteivät lakisääteiset edellytykset täyty, yliopisto voi tehdä opiskeluoikeuden pidättämispäätöksen, ja opiskelija voi saattaa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi. Asiasta ei ole asianmukaista säätää esitöissä. Yliopisto katsookin, että perusteluissa oleva teksti tulisi poistaa.

Luonnoksessa esitetään, että velvollisuus rikosrekisteriotteen esittämiseen koskisi vain ensimmäistä harjoittelukertaa. Yliopisto pitää parempana pitäytyä nykyisessä sääntelyssä, joka jättää harkintavallan asiassa yliopistolle. Joissakin koulutuksissa harjoittelujen välillä voi olla vuosien ero, opiskelijoiden opiskeluoikeuden kesto voi olla hyvin pitkä, tai otteen uudelle esittämiseksi voi olla muu peruste, kuten muuta kautta saatu tieto opiskelijan tuomitsemisesta rikoksesta. Esitetty

sääntely estäisi otteen pyytämisen toistamiseen sellaisessakin tapauksessa, jossa sen pyytämiseen on painavat perusteet. Ehdotettu sääntely ei näistä syistä ole kannatettava. Esityksessä ei myöskään ole esitetty riittäviä perusteita rajoitukselle. Koska ote ei saa olla yli 6 kk vanha, ei se voi myöskään auttaa myöhempien harjoittelukertojen turvallisuuden varmistamisessa.

Esityksessä on todettu s. 29, että "Rikostuomioita koskevat tiedot ovat yksityiselämään kuuluvia henkilötietoja. Otteen pyytämisen piiriin tulisi suurempi joukko opiskelijoita, mikä lisäisi tilanteita, joissa opiskelijan yksityiselämää koskevia tietoja käsitellään ja arvioidaan. - - - Sääntelyllä voi olla vaikutuksia opiskelijoiden kokemukseen yksityisyydestään" Tältä osin yliopisto toteaa, että rikos ei ole rikokseen syyllistyneen yksityisyyden suojan piiriin kuuluva asia, vaikkakin rikosasian käsittely julkisesti saattaa tietyissä tilanteissa merkitä liian pitkälle menevää puuttumista yksityisyyden suojaan (ks. esim. KKO 2023:69). Rikostiedot eivät ole myöskään henkilötietoasetuksen mukaisia erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Henkilötietoasetus edellyttää, että rikostuomiotietojen käsittelystä suojatoimineen on säädetty kansallisessa laissa, mutta tämä ei tee rikostiedoista yksityiselämää koskevia tietoja tai erityisiin ryhmiin kuuluvia tietoja.

Toiseen koulutukseen siirtäminen vain peruuttamisen yhteydessä

Ehdotus on tältä osin kannatettava. Sääntelyllä ehkäistään myös tilannetta, jossa opiskelija peruuttamispäätöksen sijasta siirretään opiskelemaan toista alaa ja hän voi myöhemmin hakeutua SORA-alalle opiskelijaksi, kun peruuttamispäätöstä ei ole tehty eikä SORA-prosessi siirron myötä enää ole vireillä. SORA-prosessin vireilläolo ei sinänsä estä opiskelijaa hakeutumasta omatoimisesti siirtohaussa toiseen koulutukseen. Tällöin yliopistolla on nykyisen yliopistolain 43 b §:n 5 momentin nojalla oikeus saada tieto vireillä olevasta SORA-prosessista.

Luonnoksessa arvioidaan s. 30 alkaen myös mahdollisuutta ulottaa tiedonsaantioikeus vireille tulleista SORA-prosesseista myös muihin kuin siirtohakuihin. Luonnoksessa esitetyt perustelut tämän uudistuksen toteuttamatta jättämiselle eivät ole vakuuttavat. Vireillä olemisella on jo nyt oikeusvaikutuksia kuten ilmoitusvelvollisuus Lupa- ja valvontavirastolle (Luva). Luonnoksessa todetaan, että "Koulutuksen järjestäjillä on opiskelun ja harjoittelun aikana käytössään ajantasaiset ja konkreettiset havainnot opiskelijan toiminnasta, joiden perusteella opiskeluoikeutta voidaan luotettavasti arvioida. Myös terveydentilaa ja toimintakykyä koskevat lausunnot sekä harjoittelujaksojen arvioinnit tarjoavat vireilläolotietoa täsmällisempää ja oikeusturvaa paremmin turvaavaa tietoa." Nämä perustelut sivuuttavat kokonaan sen toisaalla luonnoksessakin mainitun tyypillisen tilanteen, että opiskelija katoaa SORA-prosessin tultua vireille ja hakeutuu opiskelemaan toiseen oppilaitokseen. Tällöin hänellä ei opiskelijaksi valittaessa ole velvollisuutta ilmoittaa prosessista, eikä koulutuksen järjestäjällä luonnollisesti voi olla käytössään havaintoja, lausuntoja tai arviointeja.

Opiskelijan oikeus jälkiohjaukseen

Suurella osalla SORA-prosesseja syy peruuttamiseen on opiskelijan päihderiippuvuus tai psyykkiset häiriöt. Tällaisissa tilanteissa toiseen koulutukseen hakeutuminen ei tyypillisesti ole ratkaisu ongelmaan, ei myöskään TE-toimistojen tarjoamat palvelut. Opiskelija tarvitsee ensin terveydenhuollon palveluja, jotta hän voisi saavuttaa opiskelukyvyn. Korkeakoulu ei voi antaa tämän tyyppistä jälkiohjausta. Korkeakoulu ei voi myöskään ohjata opiskelijaa laajasti ammatinvalinnan ja erilaisten koulutusvaihtoehtojen valinnoissa. Käytännössä yliopiston mahdollisuudet jälkiohjauksen antamisessa ovat vähäiset, eikä jälkiohjaussäännöksellä tule olemaan juuri merkitystä.

Luonnoksen s. 12 viitataan jälkiohjauksen tarpeeseen opiskeluoikeuden palauttamisprosessissa, ja pykäläkohtaisissa perusteluissa s. 48 todetaan ”Yliopiston tulisi ohjata opiskelijaa myös opiskeluoikeuden palauttamista haettaessa ja siihen liittyviä selvityksiä hankittaessa.” Selvyyden vuoksi yliopisto toteaa, ettei jälkiohjauksesta ehdotetun säännöksen sanamuoto kata ohjausta opiskeluoikeuden palauttamisprosessissa. Tällainen ohjaustarve myös tyypillisesti ilmenee myöhemmin kuin vuosi peruuttamispäätöksen jälkeen, vaikka luonnoksessa perustellaan jälkiohjauksen kestoksi enintään noin vuoden ajan peruuttamispäätöksen jälkeen. Jälkiohjaustarvetta palauttamisprosessissa ei myöskään voi perustella s. 12 esitetyllä tavalla henkilön päihde- ja mielenterveysongelmilla, koska opiskeluoikeuden peruuttamista koskevien syiden tulee olla poistuneet palauttamista haettaessa. Yliopistolla on viranomaistehtävässään sinänsä neuvontavelvollisuus, kun joku hakee opiskeluoikeuden palauttamista, mutta kyse ei tällöin ole jälkiohjauksesta, vaan hallintolain 8 §:n mukaisesta neuvonnasta.

Osallistumisoikeuden epääminen käytännön tehtäviin tai harjoitteluun prosessin ajaksi

Esitetty sääntely on kannatettavaa. Yliopisto kiinnittää tässä huomiota yliopistolain 45 §:n 3 momentin sisältämän yleisen osallistumisoikeuden epäämistä koskevan sääntelyn puutteellisuuteen. Epäämisosoikeus vain kolmeksi päiväksi ei ole asianmukainen vakavimmissa väkivalta- ja uhkaamistilanteissa. Se on myös vaikeasti yhteen sovitettavissa yliopiston työturvallisuutta ja opiskelun turvallisuutta koskevien velvoitteiden kanssa.

Opiskeluoikeuden pidättämisen siirtäminen rehtorille

Yliopisto pitää ehdotusta parannuksena nykytilaan nähden.

Opiskeluoikeuden pidättämisen nojalla peruuttaminen

Yliopisto kannattaa opiskeluoikeuden pidättämisperusteista peruuttamista. Luonnos on siten selkeä parannus vuoden 2021 HE-luonnokseen, jossa oli ehdotettu opiskeluoikeuden peruuttamisen sijasta opiskeluoikeuden menettämistä vastaavin perustein. Pidättämispäätöstä koskevaa sanamuotoa olisi

perusteltua tarkentaa: luonnoksessa on ”Jos opiskelija kieltäytyy 43 b §:n 1 momentissa tarkoitetuista terveydentilan toteamiseksi suoritettavista tarkastuksista ja tutkimuksista, häneltä voidaan pidättää opiskeluoikeus siihen asti, kunnes hän toimittaa todistuksen mainittuihin tarkastuksiin ja tutkimuksiin osallistumisesta.” (vrt. nykyinen sanamuoto ”kunnes hän suostuu tarvittaviin tarkastuksiin ja tutkimuksiin.”) Ehdotetussa sanamuodossa jää epäselväksi, tarkoitetaanko osallistumista siten, että 43 b §:n 2 momentissa tarkoitettu todistus on mahdollista laatia, vai vain todistusta siitä, että opiskelija esim. on saapunut ensimmäiselle vastaanotolle, vai suoraan 43 b §:n 2 momentin mukaista lääkärin kirjallista lausuntoa. Sanamuotoa tulee tältä osin tarkentaa siten, ettei pelkkä todistus ensimmäiselle vastaanotolle tms. osallistumisesta riitä. Opiskeluoikeuden pidättämisen oikeusvaikutukset ovat nykyisessä lainsäädännössä epäselvät, eikä luonnos tältä osin selvennä oikeustilaa. Asiaa voisi selvittää suhteessa määräaikaaiseen erottamiseen: ovatko näiden oikeusvaikutukset identtiset vai eroavatko toisistaan, ja miten.

Henkilötietojen käsittely

On perusteltua selvittää pykälän sisältöä luonnoksen mukaisesti siten, että se koskee vain SORA-tietojen käsittelyä (muutokset 4 momenttiin). Selventämisen tulisi ulottua myös pykälän otsikkoon, koska pykälä sijaitsee keskellä ylipäänsä opiskelijoita käsittelevää yliopistolain lukua. Opiskelijoiden ja hakijoiden terveydentilatietoja käsitellään paitsi SORA-prosessissa esimerkiksi kohtuullisia mukautuksia (yksilöllisiä järjestelyjä) varten, lisääjän hakemusmenettelyssä, opiskelijan ohjauksen yhteydessä ja opintopsykologitoiminnassa. Opiskelijat eivät kuitenkaan ole potilaan asemassa, joten tietojen käsittelyyn ei sovelleta potilastietoja koskevaa lainsäädäntöä, vaan käsittely on yleisen julkisuus- ja tietosuojalainsäädännön mukaista.

Yliopisto kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että säännöksessä on säilytetty kohta ”Tiedot tulee poistaa rekisteristä välittömästi, kun niiden säilyttämiselle ei ole enää lakisääteisten tehtävien edellyttämää perustetta, kuitenkin viimeistään neljän vuoden kuluttua tietojen merkitsemisestä rekisteriin.” Tämä neljän vuoden rajausta on jo lakia säädettäessä näyttäytynyt perustelemattomaksi ja mielivaltaiseksi. Nykyään tietosuojasetuksen mukainen rekisterikäsike on niin laaja, että pykälä käytännössä koskee jokaista tällaisia henkilötietoja sisältävää merkintää sen sijainnista riippumatta, myös arkistoituja merkintöjä. Merkintöjen poistovelvoitteen määräaika tarkoittaisi, että lähes kaikissa SORA-tutkinnoissa merkinnät tulisi poistaa kesken opintojen riippumatta siitä, onko tiedon käsittelylle edelleen lakisääteisten tehtävien edellyttämä peruste. Neljän vuoden määräaika ei ole perusteltu sen paremmin aiemmissa kuin nykyisissäkään esityksissä. Tiedoilla on lisäksi merkitystä opiskeluoikeuden palauttamisprosessissa.

Opiskeluoikeuden palauttamista koskevaan 43 c §:ään olisi perusteltua tarkentaa, että opiskelijan terveydentilaa koskevien lausuntojen antajalla on oltava pääsy kaikkiin opiskeluoikeuden peruuttamista koskeviin terveydentilatietoihin. Nykyisellään sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa SORA-lainsäädännön toimeenpano terveydenhuollossa – ratkaisuja opiskeluun soveltumattomuuteen ohjeistetaan ”Koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle toimitetaan T-todistuksen sivu 2, josta ilmenee, pitääkö lääkäri opiskelijaa sopivana, rajoituksin sopivana vai ei sopivana jatkamaan tutkintoa. Yksityiskohtaiset tiedot terveydentilasta tallennetaan

potilastietojärjestelmään.” Korkeakoulu ei siis saa tietoa arvioinnin taustana olevista terveystiedoista, eikä opiskelijalla ole velvollisuutta antaa lääkärille palauttamisprosessissa pääsyä kyseisiin tietoihin. On selvä, että palauttamisprosessissa vain sellaisella lausunnolla on arvoa, jonka tekijällä on ollut tieto niistä terveydentilaperusteista, joiden nojalla opiskeluoikeus on peruutettu.

Osaamistavoitteiden mukauttaminen

Lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä tulisi tarkastella laajemmin soveltuvuuteen liittyviä kysymyksiä. Esitys ei sisällä uutta sääntelyä yliopistolain 37 a §:n mukaisista kohtuullisista toimista, joilla tavoitellaan terveydentilan opinnoille aiheuttamien esteiden poistamista. Kyseinen yliopistolain säännös ei nykyisellään ole erityisen selkeä suhteessa yhdenvertaisuuslain säännöksiin kohtuullisista mukautuksista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on esittänyt mukautusvelvollisuudesta korkeakouluopinnoissa kantoja, joiden mukaan ”mukautusten ulkopuolelle voi yllä selostettujen oikeusohjeiden perusteella jättää lähtökohtaisesti ainoastaan tutkinnon keskeisimmät osaamistavoitteet.” (Yhdenvertaisuusvaltuutetun kantoja mukautusvelvollisuudesta korkeakouluopinnoissa, jaettu yliopistojen juristeille 1.4.2026). Kohtuullisten mukautusten kohdistaminen tutkinnon osaamistavoitteisiin voi merkitä tosiasiallisesti sitä, ettei opiskelija saavuta tutkintoasetuksessa (VNA 794/2004) eikä yliopiston opetussuunnitelmassa asetettuja tutkintotavoitteita. Erityinen osaamistavoitteiden kohtuullisiin mukautuksiin liittyvä oikeudellinen ongelma liittyy niiden suhteeseen kelpoisuuden tuottaviin opintoihin. Yliopisto kiinnittää huomiota siihen, että olisi perusteltua arvioida, tarvitaanko osaamistavoitteiden mukauttamisesta yliopistolakiin erityistä lainsäädäntöä. Muilla koulutusasteilla tällaista lainsäädäntöä on annettu.

Kommentit ehdotusten vaikutuksista

-

Mitä näkemyksiä teillä on ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteisestä SORA-oppaasta?

-Yliopistojen OHA-forum on laatinut voimassa olevaan lainsäädäntöön perustuvan SORA-ohjeistuksen yliopistoille. Koska lainsäädäntö jättää harkintavaltaa ja on osittain haastavasti sovellettavaa, on kyseinen ohje tarpeellinen. Myös kansallinen SORA-opas voisi olla hyödyllinen. Jos kansallinen opas laaditaan, se valmistuisi luontevasti työryhmätyönä. Työryhmässä tulisi olla OKM:n, molempien korkeakoulusektorien SORA-alojen, opintoasioiden juridiikan, terveydenhuollon ja opiskelijoiden edustus. Joka tapauksessa yliopistoilla on oltava edustus oppaan valmistelussa.

Oppaan valmisteluun tulee kiinnittää erityistä huomiota, jotta oppaan sisältämä tieto on luotettavaa ja lainmukaista. Esimerkiksi nykyisessä ammatillisen koulutuksen SORA-oppaassa esitetään tulkinta, että SORA-asia tulee vireille siinä vaiheessa, kun monijäsenisen toimielimen jäsenille lähetetään kutsu kokoukseen, jossa käsitellään opiskeluoikeuden peruuttamista. Tämä on ilmeisen virheellinen tulkinta, vaikka vireilletulon täsmällisestä ajankohdasta ei tähän mennessä olekaan säädetty. Oppaalle tulisi myös olla selkeä korjaus- ja ajantasaistamisprosessi määriteltynä.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Yliopistoasetuksessa säädettävä SORA-säännösten soveltamisala

Luonnoksessa on todettu s. 63, että yliopistoasetusta on tarkoitus tarkastella erikseen sen suhteen, tulisiko ainakin joiltakin osin mahdollistaa SORA-säännösten soveltaminen myös SORA-tutkinnon osia esimerkiksi avoimessa korkeakouluopetuksessa suorittaviin opiskelijoihin ja mainittuihin opintoihin hakeutuviin henkilöihin. Lisäksi mainittuja säännöksiä on tarkoitus tarkastella myös sen suhteen, tulisiko SORA-tutkintoja olla muitakin kuin mainituissa asetuksissa luetellut tutkinnot. Luonnoksessa mainitaan tällaisena ravitsemusterapeutin tutkinto. Yliopisto pitää erittäin tärkeänä, että asetusta tältä osin tarkastellaan ja tehdään siihen tarvittavat muutokset.

Yliopistojen toiminnassa on koko SORA-lainsäädännön voimassaoloajan ilmennyt tarvetta soveltamisalan laajentamiseen. Yliopistoissa on muutamia koulutuksia, joissa on potilas- ja asiakasturvallisuuteen tai alaikäisten turvallisuuteen liittyvä tarve pystyä tarvittaessa puuttumaan riskeihin, mutta jotka eivät kuulu SORA-säännösten soveltamisalaan. Näitä ovat ainakin ravitsemusterapeutin koulutus ja eläinlääkärikoulutus sekä erikoislääkäri- ja erikoiseläinlääkärikoulutukset.

Ravitsemusterapeutit ovat terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 5 §:n 1 momentin nojalla laillistettuja terveydenhuollon ammattihenkilöitä, jotka työskentelevät potilaiden ja asiakkaiden parissa mm. perusterveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidossa. Yliopisto esittää, että SORA lainsäädännön soveltamisalaa laajennetaan koskemaan myös ravitsemusterapiaa. Voimassa olevan sääntelyn mukaan SORA lainsäädäntöä sovelletaan käytännössä kaikkiin muihin yliopistollisiin koulutuksiin, joista valmistutaan potilastyöhön terveydenhuollossa, mutta ei ravitsemusterapeuteiksi opiskeleviin. Sekä ravitsemusterapiaopintoihin sisältyvät harjoittelujaksot että ravitsemusterapeutin ammattitoiminta valmistumisen jälkeen liittyvät keskeisesti potilasturvallisuuteen. Lisäksi ravitsemusterapeuteiksi opiskelevat osallistuvat jo opintojensa aikana potilastyöhön, jossa kohderyhmänä ovat myös lapset, vammaiset ja vanhukset. Ravitsemusterapeuttien työssä kohdataan erityisen haavoittuvia ryhmiä kuten mielenterveyspotilaita ja alaikäisiä potilaita.

Eläinlääkäriopinnoissa opiskelijat ovat tekemisissä lääkeaineiden, huumavien aineiden ja myrkyllisten aineiden kanssa ja vastaavat käytännön tehtävissä eläinten turvallisuudesta. Eläinten turvallisuus on itseisarvo ja vaikuttaa myös ihmisten turvallisuuteen mm. siten, että piittaamattomuus bioturvallisuudesta eläinlääkärityössä mahdollistaa sairauksien leviämisen eläimistä ihmisiin (zoonoosit). Tällä näkökohdalla on erityistä merkitystä koronapandemian ja muiden viimeaikaisten tartuntauhkien kuten hantaviruksen takia. Eläinlääkäriammatin harjoittamisesta annetun lain mukaan eläimet ovat potilaita, joten potilasturvallisuusnäkökohdat tulee ottaa huomioon myös niiden osalta. Lisäksi eläimen hoidossa on huolehdittava eläimen hoitoon osallistuvien henkilöiden samoin kuin eläimen omistajan turvallisuudesta.

Jokaisen valmistuvan eläinlääkärin on koulutuksen aikana saavutettava EU:n ammattipätevyysdirektiivin (2005/36/EY) määrittelemä osaaminen. Eläinlääketieteen opintoihin sisältyy käytännön tehtäviä ja harjoitteluita, jotka edellyttävät riittävää motorista toimintakykyä sekä psyykkistä terveyttä, jotta opiskelijan oma, eläinpotilaan sekä henkilöstön turvallisuus voidaan taata. Lääketieteelle laaditut terveydentilavaatimukset (<https://yliopistovalinnat.fi/opiskelijaksi-ottamisen-rajoitukset-korkeakouluissa>) pätevät pitkälti myös eläinlääketieteessä. Eläinlääketieteen opintojen aikana pitää olla riittävät ammatillisen toiminnan mahdollistavat aistitoiminnot sekä motoriset valmiudet työskennellä turvallisesti eläinten parissa (esim. hevoset ja naudat) ja erilaisissa ympäristöissä (esim. navetat ja teurastamot).

Euroopan talousalueen ulkopuolisessa valtiossa eläinlääketieteellisen tutkinnon suorittaneen eläinlääkärin laillistamiselle asetettavista vaatimuksista annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen 3 §:n 2 momentin mukaan Elintarviketurvallisuusvirasto [nykyään Ruokavirasto] voi myös määrätä harjoittelujen suorittamiselle muita välttämättömiä ehtoja sekä määrätä harjoittelun keskeytettäväksi, jos sen todetaan aiheuttavan vaaraa ihmisten tai eläinten terveydelle. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä KHO 2020 T 2058 korkein hallinto-oikeus piti voimassa Ruokaviraston päätöksen, jolla Ruokavirasto oli kyseisen säännöksen nojalla keskeyttänyt laillistujan harjoittelun vaaran aiheutumisen takia. On epäkohta, että vastaavia klinisiä opintoja suorittavien eläinlääketieteen opiskelijoiden opiskeluoikeutta ei voi peruuttaa vastaavista syistä.

Huomionarvoista on myös, että eläinlääkärin ammatinharjoittamisesta annetun lain 5 luvun säännösten mukaan Elintarviketurvallisuusvirasto [nykyään Ruokavirasto] voi rajoittaa ammatinharjoittamisoikeutta tai poistaa sen virheellisen toiminnan, ammatissa toimimista koskevan kykenemättömyyden tai ammatissa tehdyn rikoksen perusteella. Tämäkin sääntely puoltaa sitä, että vastaaviin epäkohtiin olisi mahdollista puuttua jo opiskeluvaiheessa.

Eläinlääkärikoulutuksen sisällyttäminen SORA-säännösten soveltamisalaan saattaa edellyttää muutosta myös lain sanamuotoon (yliopistolain 37 a § 2 mom ”... jos toisten henkilöiden terveyden ja turvallisuuden suojelemiseen liittyvät seikat sitä edellyttävät.”; 43 a § 1 mom ”Kun opintoihin sisältyy alaikäisten turvallisuutta taikka potilas- tai asiakasturvallisuutta koskevia vaatimuksia... opiskelija on vaarantamalla toistuvasti tai vakavasti opinnoissaan toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden...”). Näihin pykäliin riittäisi lisäys ”toisten henkilöiden tai potilaiden”, ”toisen henkilön tai potilaan”, koska myös eläin voi olla potilas. Luonnollisesti sanamuodon muuttamista myös muiden koulutusasteiden säännöksissä on syytä harkita, jotta esim. ammatillisessa koulutuksessa eläintenhoitajakoulutus voitaisiin sisällyttää SORA-säännösten soveltamisalaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain ja sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain muuttamisesta on parhaillaan lausuntokierroksella. Kyseisessä luonnoksessa ei ole lainkaan käsitelty SORA-säännösten soveltamista kaksiportaiseksi muutettavan psykoterapeuttikoulutuksen ensimmäiseen portaaseen. Yliopisto kiinnittää tähän huomiota myös kyseistä luonnosta käsittelevässä lausunnossaan.

Erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutukset suoritetaan erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksesta sekä yleislääketieteen erityiskoulutuksesta annetun asetuksen mukaisesti käytännön koulutuksen ja teoriakoulutuksen yhdistelmänä. Koulutukset eivät kuulu SORA-säännösten soveltamisalaan, vaikka niihin sisältyy vaativaa potilastyöskentelyä, erikoistumisalasta riippuen myös työskentelyä erityisen haavoittuvien ryhmien kuten mielenterveyspotilaiden tai lapsipotilaiden parissa. Yliopistoilla ei nykytilanteessa ole riittäviä lainsäädännön tarjoamia välineitä puuttua näissä koulutuksissa ilmenneisiin turvallisuusriskeihin. Yliopisto ei voi peruuttaa opiskeluoikeutta, vaikka Valvira on rajoittanut erikoislääkärikoulutettavan ammatinharjoittamisoikeutta ja antanut hänelle kirjallisen varoituksen potilasturvallisuuteen liittyvien seikkojen perusteella. Yliopiston näkemyksen mukaan myös nämä koulutukset tulisi sisällyttää SORA-säännösten soveltamisalaan.

On olennaista, että yliopistoja kuullaan erikseen asetusmuutoksista.

Viittaukset hallintolain kuulemissäntelyyn

Yliopisto katsoo, että viittaukset hallintolain kuulemista koskevaan sääntelyyn ovat tarpeettomia ja omiaan pikemminkin aiheuttamaan sekaannusta kuin lisäämään informaatiota. Yliopistolain 30 §:n 1 momentin mukaan yliopistojen toimintaan sovelletaan hallintolakia. Ammattikorkeakoululain sääntely on tältä osin yliopistolakia vastaavaa. Mikäli tiettyyn asiaan liittyvässä kuulemismenettelyssä on kyse muusta kuin hallintolain mukaisesta kuulemisesta, on näiden asioiden osalta tarpeen sisällyttää asiasta nimenomainen sääntely yliopistolakiin. Tällaisessa tapauksessa on kyse erityislain säännöksestä, joka syrjäyttää yleislain.

Yliopistolaissa ei sitä vastoin tule yksittäisten säännösten yhteydessä erikseen todeta, että asiaan sovelletaan yleislain mukaista kuulemismenettelyä. Mikäli viittaus hallintolakiin haluttaisiin sisällyttää yksittäisiin säännöksiin, tulisi tämä lain soveltamisen selkeyttämiseksi tehdä systemaattisesti kaikkiin niihin yliopistolain säännöksiin, joihin kuulemismenettely liittyy. Tällaiset viittaukset eivät kuitenkaan ole tarpeen ja voivat osaltaan aiheuttaa epäselvyyttä lain soveltamistilanteissa.

SORA-säännösten soveltaminen koulutusyhteistyössä

Hallituksen esityksessä on tarpeellista selventää vähintään lain perusteluissa, miten SORA-säännöksiä sovelletaan yliopistolain 7a §:n mukaisessa tilanteessa, jossa osan koulutuksesta antaa muu kuin tutkintovastuussa oleva yliopisto. Selvennystä tarvitaan ainakin siitä, kenellä on koulutusyhteistyössä SORA-asioissa selvittämis- ja ratkaisuvastuu ja mitä osaa opiskeluoikeuden peruuttaminen voi koskea. Esimerkiksi opettajakoulutuksessa taiteiden alalla tutkinnon myöntävällä yliopistolla ei välttämättä ole koulutusvastuuta opettajan tietyistä opinnoista (Vna 794/2004 19 § 1-

5 tarkoitettua pedagogista opintoa). Ne antaa yhteistyösopimuksen perusteella sellainen yliopisto, jonka koulutusvastuun piiriin ko. opinnot kuuluvat.

Karppinen Laura
Helsingin yliopisto - Helsingin yliopiston hallitus